

N:o 40.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897; gifven Stockholms slott den 22 mars 1895.

Under åberopande af bilagda utdrag af protokollet öfver civilärenden för denna dag, vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897, på extra stat för år 1896 anvisa och ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 300,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

O S C A R.

V. L. Groll.

.04 0:11

*Utdrag af protokollet öfver civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i Statsrådet å Stockholms slott den 22 mars
1895.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BoSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve LEWENHAUPT,
Statsråden: friherre ÅKERHIELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON och
WERSÄLL.

Föredragande departementschefen statsrådet Groll anhöll att få anmäla frågan om en allmän konst- och industriutställning i Stockholm och anförde dervid i underdånighet:

Sedan den svenska industrien och handaslöjden lemnats tillfälle att på en allmän skandinavisk utställning i Stockholm år 1866 framträda till offentlig täflan, har någon allmän industriutställning icke egt rum i Sverige. Under den tid, hvilken sedan dess förflutit, hafva dock upprepade gånger ansökningar till Eders Kongl. Maj:t inkommit från industriens målsmän angående anordnande af en dylik utställning i hufvudstaden. Den första framställningen i ämnet gjordes i november 1880 af dåvarande öfverståhållaren friherre G. af Ugglas jemte åtskillige fram-

stående industriidkare och andra för den svenska slöjdens utveckling och förkofran nitälskande personer, hvilka dervid framhöllo att den inhemska industrien sedan 1866 gjort betydande framsteg. Tillverkningsvärdet vid rikets fabriker och industriella anläggningar hade högst betydligt stegrats, hvarjemte flera nya industrigrenar tillkommit, hvilka vid 1866 års utställning icke förefunnits. Vid den skandinaviska utställningen i Köpenhamn år 1872 samt de internationella utställningarna i Wien 1873, i Filadelfia år 1876 och i Paris år 1878 deltog visserligen svenska industriidkare, men vid sistnämnda tre utställningar var det företrädesvis den egentliga storslöjden, som uppträdde i täflan på världsmarknaden, och endast vid utställningen i Köpenhamn hade vårt lands industri i någon större omfattning tillfälle att framvisa prof på sin arbetsskicklighet. Under återopande häraf och på i öfrigt anförda skäl hemställde sökandena om anordnande af en allmän skandinavisk industriutställning i Stockholm år 1882.

I de yttranden, som med anledning af denna framställning afgåvos af hushållningssällskapen i de flesta af rikets län, Stockholms fabriksförenings fullmäktige samt fabriks- och handtverks-, handels- och industriföreningar i en mängd af rikets städer äfvensom fullmäktige i jernkontoret, styrelsen för svenska slöjdföreningen samt åtskilliga enskilde industriidkare, erkändes allmänt den föreslagna utställningens stora betydelse för industriens utveckling, ehuru man då fann tiden för densamma böra ett eller annat år uppskjutas.

Då sedermera år 1881 en förnyad underdånig framställning gjordes i ämnet, behagade Eders Kongl. Maj:t anförtro frågans utredning åt en komité, hvilken i sitt den 1 december 1882 afgifna yttrande förordade en utställning i hufvudstaden och ansåge att en sådan skulle komma att taga en omfattning, vida öfverstigande den 1866 års utställning uppnådde.

Vid underdånig föredragning af ärendet den 12 januari 1885 ansåg dåvarande departementschefen att det skulle lända till den inhemska industriens förkofran och följaktligen vara till gagn för hela landet, om en allmän skandinavisk industriutställning kunde bringas till stånd i rikets hufvudstad. I följd häraf afläts nådig proposition till samma års Riksdag om anslag till anordnande af en allmän skandinavisk industriutställning i Stockholm under år 1886, men denna proposition vann icke Riksdagens bifall.

Efter några års förlopp blef frågan om utställningen åter upptagen, då till Eders Kongl. Maj:t den 19 februari 1890 ingafs en framställning i ämnet af särskilda för ändamålet utsedde komiterade, hvilka deri an-

förde, hurusom för utvecklingen och höjandet af ett lands industri och konstslöjd anordnandet af utställningar i nyare tider blifvit en med hvarje år alltmer anlita utväg, äfvensom att erfarenheten gifvit vid handen att intresset för deltagandet i utställningar vore i starkt stigande. Då vid den första verldsutställningen i London år 1851 utställarnes antal uppgått till icke fullt 14,000 och de besökandes till något öfver 6 millioner mot 29,000 utställare och 5 millioner besökande vid den första verldsutställningen i Paris år 1855, räknade Wiener-expositionen år 1873 42,000 utställare och 10 millioner besökande, pariserutställningen 1878 50,000 utställare och 12½ millioner besökande samt pariserutställningen 1889 omkring 80,000 utställare och 25½ millioner besökande. Samma erfarenhet kunde hemtas från vårt grannland Danmark. Vid 1872 års skandinaviska utställning i Köpenhamn inflöto nemligen i inträdesafgifter endast 201,000 kronor, under det att 1888 års utställning derstädes visade en slutsumma af 1,470,000 kronor, abonnementsafgifterna inräknade.

På grund häraf och i öfrigt anförda skäl förmenade komiterade det icke vara förhastadt att antaga att en skandinavisk industriutställning i Stockholm skulle kunna räkna på ett betydande antal besökande, hvartill komme den dragningskraft, vår hufvudstad egde i sitt natursköna läge, och den omständigheten att en ny generation hunnit växa upp, sedan den sista skandinaviska utställningen här hölls. Då äfven våra grannar inbjödes att deltaga i utställningen, skulle intresset för densamma blifva så mycket lifvigare genom de flerfaldiga tillfällen, den erbjöde att af hvarandra inhemta lärdomar, och den sporre, som all täflan innebure. Sannolikheten härför ökades, när i betraktande toges det storartade uppsving, som sedan dess egt rum hos oss inom flere industrigrenar, af hvilka några aldrig satts i tillfälle att vid en allmän täflan uppvisa sina tillverkningar. Komiterade anhöllo derföre att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke anordnandet af en allmän skandinavisk industri- och konstutställning i Stockholm borde ega rum.

Till följd af härå erhållen nådig remiss har kommerskollegium inkommit med underdånigt utlåtande af den 20 september 1890 samt från vederbörande i ämnet infordrade yttranden, deri styrelsen för svenska slöjdföreningen, samtliga fabriks- och handtverks-, handels- och industriföreningar eller deras styrelser eller fullmäktige jemte flertalet af enskilde industriidkare, som sig yttrat i frågan, uttalat sig för anordnandet af en allmän skandinavisk industri- och konstutställning i Stockholm.

Fullmäktige i jernkontoret hade i sitt yttrande anført att de icke

egde någon särskild anledning att å brukssocietetens vägnar påyrka att för befordrande af den svenska jernhandteringens allmänna intresse en utställning i hufvudstaden måtte ega rum, men att de icke betvivlade att, derest, uppå framställning och tillstyrkande af målsmän för andra landets näringar, det skulle finnas lända till dessa näringars utveckling och förkofran att den ifrågasatta utställningen anordnades och densamma komme till stånd, många jernhandteringens idkare skulle omfatta tillfället att genom framvisande af prof på hvad äfven denna handtering förmådde åstadkomma i utställningen deltaga.

För egen del anförde kommerskollegium, bland annat, att frågan om åvägabringande af en allmän skandinavisk industri- och konstutställning syntes, att döma af de till kollegium i ärendet inkomna yttranden, inom landet omfattas med intresse. I flera yttranden uttalades uttryckligen den åsigt att allmänna utställningar vore till nytta för industrien och särskildt att den ifrågasatta utställningen skulle befordra utvecklingen af vårt lands industriella verksamhet. Den omständigheten att, på sätt sökandena framhållit, industriutställningar i utlandet alltjemt återkomme med öupphörligt stigande antal utställare bure ock vittnesbörd derom att desamma befrämjade industriens verkliga fördelar. Det syntes jemväl ligga i sakens natur, att en utställning, särdeles i fall den stode öppen jemväl för andra länders industrier, genom den täflan, den framkallade, samt genom det tillfälle, den beredde vederbörande ej mindre att få sina tillverkningar kända och till följd deraf för dem vinna ökad afsättning än äfven att göra lärorika iakttagelser i afseende å de förändringar och förbättringar, som hos olika idkare af samma slöjd eller yrke åstadkommits, borde i icke öväsentlig mån bidraga till att höja industrien. Sin största betydelse egde emellertid en industriutställning, oafsedt om den hade en mer eller mindre internationel karaktär, ötvifvelaktigt för det lands industri, der den egde rum. Denna industri finge nemligen dervid tillfälle att i en samlad bild visa hvad den kunde åstadkomma och syntes i främsta rummet röna en lifgifvande och fruktbringande inverkan af företaget. Särskildt vore detta beaktansvärdt i fråga om den så kallade mindre industrien eller handtverksindustrien inom landet, hvilken industris idkare, i motsats till hvad förhållandet kunde vara med storslöjdens ötfvare, i allmänhet hade att söka sina hufvudsakligaste afnämare inom hemlandet och för hvilka industriidkare till följd häraf ett deltagande i utställningar i främmande land väl öftast skulle medföra kostnad utan motsvarande nytta, helst de äfven gemenligen saknade medel att sjelfva besöka sådana utställningar och der inhemta hvad för dem kunde vara lärorikt.

Med den uppfattning kollegium sålunda hyste om allmänna utställningars nytta för industrien och då här i landet någon allmän industriutställning icke egt rum sedan år 1866 samt, enligt hvad näringsstatistiken gäfvé vid handen, vårt lands industri sedan sistnämnda år vunnit en betydande utveckling, ansåge kollegium det vara synnerligen önskvärdt att en allmän industriutställning komme till stånd här i Stockholm, till deltagande i hvilken äfven de öfriga nordiska länderna inbjödes.

Med anledning af den blifvande verldsutställningen i Chicago år 1893 fick derefter frågan om en utställning i Stockholm hvila; men den 6 februari 1894 ingåfvos ånyo till Eders Kongl. Maj:t åtskilliga skrifter, deruti fabriks-, handtverks- och andra föreningar äfvensom enskilde industriidkare, konstnärer med flere från olika delar af landet och till ett sammanlagdt antal af 2,704, under åberopande af hvad i ofvan omförmälda framställning af år 1890 blifvit anfördt, i underdånighet anhöllo att Eders Kongl. Maj:t täcktes vidtaga de åtgärder, som ansåges erforderliga i ändamål att en industri- och konstutställning i Stockholm, för deltagandet i hvilken tillfälle kunde beredas jemväl de närmaste grannländerna, måtte varda anordnad under år 1897.

Till följd af härå erhållen nådig remiss har kommerskollegium afgifvit underdånigt utlåtande af den 30 mars 1894 och deri anført att kollegium funne sig ega all anledning att vidhålla sin i ofvan åberopade utlåtande af den 20 september 1890 uttalade åsigt om önskvärheten af anordnandet i Stockholm af en industri- och konstutställning för de nordiska länderna, helst, enligt hvad nu föreliggande underdåniga framställningar i ämnet gäfvé vid handen, intresset inom landet för en dylik utställning måste anses hafva icke oväsentligen ökats. Hvad särskildt beträffade det senast föreslagna året för utställningens hållande, eller år 1897, hade kollegium icke något deremot att erinra. Dock hölle kollegium före att, derest utställningen skulle kunna bringas till verkställighet sistberörda år, det vore i främsta rummet angeläget att frågan om de åtgärder, som härför kunde finnas erforderliga, blefve så snart som möjligt utredd. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, funne kollegium sig böra i underdånighet tillstyrka att Eders Kongl. Maj:t behagade i nåder tillsätta en komité för utredande af frågan om de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillvägabringande i Stockholm år 1897 af en industri- och konstutställning för de nordiska länderna.

Vid underdånig föredragning häraf den 27 april 1894 förordnade Eders Kongl. Maj:t en komité med uppdrag att utreda frågan om de

åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillvägabringande under år 1897 af en allmän konst- och industriutställning i Stockholm, i hvilken tillfälle borde beredas jemväl de närmaste grannländerna att deltaga.

Till denna komité öfverlemnades genom särskilda nådiga remisser ej mindre ofvan omförmälda i ämnet gjorda framställningar jemte i anledning deraf afgifna yttranden och utlåtanden, än äfven särskilda till Eders Kongl. Maj:t ingifna underdåniga framställningar i ämnet af dels svenska teknologföreningen, dels ock Th. Wawrinsky och Chr. Meyer, i uppgifven egenskap af chefer för den permanenta konst- och industriutställning, som öppnats i f. d. cirkusbyggnaden vid Karlavägen.

Efter fullgjordt arbete har komitén med underdånig skrifvelse af den 6 december 1894 öfverlemnats sitt betänkande i ämnet, i hvilket komitén anför, bland annat, följande:

Till en början ansåge komitén det vara af vikt att söka besvara den frågan, hvilka sympatier ett så stort företag som en allmän utställning, sådan som den ifrågavarande, hade att påräkna i landet. Kunde ojäfaktiga bevis framdragas för att en allmän konst- och industriutställning i Stockholm icke blott hade den allmänna meningen för sig, utan särskildt att den inom de verksamhetsområden, för hvilka utställningen närmast skulle blifva ett uttryck, framstälde sig snart sagdt som ett oafvisligt behof, då låge redan i dessa omständigheter en anvisning, huru utställningen i stort sedt borde göras. Den borde under sådana förhållanden blifva ett nationalföretag och kräfde som sådant uppföringar såväl från statens och kommunens som från den enskilde utställarens sida. Lyckligtvis hade för besvarandet af denna fråga ett rikhaltigt material förelegat. Det vore bekant att den svenska konsten och industrien ej sedan år 1866 lemnats tillfälle att i hufvudstaden framträda till offentlig täflan på en allmän utställning. Under de närmare trettio år, som sedan dess förflutit, hade i de stora kulturländerna den ena allmänna utställningen hållits efter den andra, och fördelarne af desamma för de respektive länderna vore allmänt erkända. Vårt land hade icke stått främmande för dessa företag, utan deltagit i ett flertal af de mera betydande. Utan att vilja underskatta betydelsen häraf kunde den dock af helt naturliga skäl ej likställas med de fördelar för den svenska industrien, som skulle blifva förenade med en utställning i Sveriges hufvudstad. Utomlands kunde endast ett fåtal af de våra ingå i täflan, liksom endast en ytterst ringa procent af den svenska allmänheten, som dock vore den svenska industriidkarens förnämsta kund, haft tillfälle att besöka dessa utställningar och derigenom

erhålla kännedom om hvad inom landet kunde åstadkommas. Detta vore så mycket ofördelaktigare, som särskildt vår industri under de senaste trettio åren undergått en storartad utveckling icke blott på så sätt, att äldre industrigrenar allt mera bearbetats och fullkomnats, utan äfven att helt nya sådana tillkommit såväl inom fabriksindustrien som inom handtverket och konstslöjden.

Utom det menliga inflytande, denna obekantskap utöfvade på den svenska varutillverkningen, bidroge den äfven att underhålla och nära den benägenhet för hvad utländskt är, som sedan gammalt ansetts vara ett utmärkande drag för svensken, och detta så mycket mera, som han i allmänhet stode långt efter utlåndingen i förmåga att hålla fram sina tillverkningar, att sprida kännedom om dem och dermed underlätta deras afsättning. Ensamt häri låge ett skäl att komma den svenska industrien till hjälp; och då utställningar visat sig hafva en stark dragningskraft såväl på tillverkaren som på den köpande allmänheten, kunde denna hjälp icke lemnas på bättre sätt än genom att anordna en sådan. Detta medel hade på de senare åren ofta användts i fråga om landets hufvudnäring, åkerbruket. Der hade man alltmera blifvit ense om fördelarne af utställningar, och dessa återkommo också med en viss regelbundenhet till fromma för landtbrukets olika underafdelningar, såsom boskapskötseln, mejerihandteringen, redskapen, utsädet och det till landtbruket hörande maskinväsendet med mera. Det torde numera ej falla någon in att bestrida den genomgripande inverkan, dessa företag haft på höjandet af hela vår modernäring.

En särskild betydelse skulle en allmän utställning tvifvelsutan få för den svenska konstslöjden, som likaledes sedan år 1866 gjort betydande framsteg såväl ur arbetsskicklighetens som ur mönstersynpunkt. Men ännu arbetade den dock i mycket utan att hafva fullt klart för sig medlen och målet, hvilket till stor del berodde deraf att tillfälle ej beredts densamma att i samlad bild uppvisa sina resultat. Särskildt vore dessa af vigt att lära känna för bedömandet af den svenska slöjdundervisningens ståndpunkt. Vi egde en högre konstindustriell läroanstalt med höga inträdesfordringar, afton- och söndagsskolor, slöjdskolor m. m. i alla delar af landet, hvilka årligen besöktes af tusentals personer, som sedermera inträdde i yrkena eller verkade som lärare eller mönsterritare i industriens tjenst. På detta undervisningsväsen, hvars egentliga betydelse först kunde räknas från tiden efter 1866 års skandinaviska utställning, nedlade såväl svenska staten som kommunerna årligen stora summor, som med hvarje år växte. Denna undervisning hade också blifvit en af de vigtigaste faktorerna särskildt i vår konst-

industriella uppfostran, och på densammes art och väsende berodde i hufvudsak den svenska konstslöjdens framtid. Det vore därför af mycket intresse att erhålla en överblick af arbetet på detta område. En sådan överblick vunnes bättre, snabbare och kraftigare genom en allmän utställning än genom blott statistiska beräkningar, och ur den synpunkten torde anordnandet af en sådan utställning äfven för statsmakten vara ett önskningsmål såsom ett medel att kontrollera denna undervisnings innebörd.

Komitén erinrade vidare om de särskilda underdåniga framställningar, som blifvit i ämnet gjorda, och de deröfver afgifna yttranden, för hvilka redogörelse blifvit af mig här ofvan lemnad, samt ansåge dessa yttranden innehålla landets opinion i utställningsfrågan, en opinion, som vore så mycket mera beaktansvärd, som den till hufvudsaklig del utgått från just sådana håll, der man vore mest förtrogen med vår industris lifsvilkor.

Vid fullgörande af sitt uppdrag hade komitén ansett att till deltagande i den ifrågasatta utställningen borde inbjudas ej blott Norge och Danmark utan äfven Finland, såsom fallet var år 1866; hvarjemte komitén ifrågasatt att äfven den kontinentala konsten borde blifva till någon del representerad på utställningen genom ett begränsadt antal franska, engelska och tyska konstnärer.

Beträffande platsen för utställningen och det utrymme, den kunde beräknas komma att upptaga, framhölle komitén att det vid valet af plats för en utställning sådan som den ifrågavarande vore i första rummet af vigt att tillse att utställningen förlades på eller åtminstone i närheten af sådana trakter, dit erfarenheten visat att den stora allmänheten företrädesvis stälde sina steg under den årstid utställningen vore afsedd att ega rum. En sådan trakt hade redan i sin egenskap af att under vanliga förhållanden vara en omtyckt uppehållelseort för en stor stads befolkning de största betingelser för att också vara en lämplig utställningsplats. Dels måste den ur lägets och omgifningarnas synpunkt ega något lockande, dels också ur kommunikationernas, så att den vore eller kunde göras lätt tillgänglig för en större människomassa. Vore dessa förutsättningar rigtiga, så blefve det i en stad sådan som Stockholm icke svårt att afgöra att en allmän utställning helst borde förläggas på eller i närheten af Kongl. Djurgården. Med förbigående af alla de olika förslag, som sett dagen rörande utställningens förläggande än på Södermalm och Kungsholmen, än på öfre Norrmalm samt vestra och norra Östermalm, inskränkte sig derfore komitén till de förslag, som ginge i den af komitén angifna riktningen.

I sådant afseende hade föreslagits dels Karlaplanen på Östermalm och visst område deromkring, dels Djurgårdsstaden, dels Friesens park på Djurgården, dels ock Lejonslätten med närliggande områden derstädes. Komitén har, enär vid anordnandet af ett så omfattande och kostsamt företag, som en allmän utställning vore, man måste i första rummet se till att frekvensen blefve den största möjliga, på det att utställningen måtte göra det största möjliga gagn, samt då det icke varit möjligt att för ändamålet disponera Djurgårdsstaden, ansett att Lejonslätten egde betydliga företräden framför såväl Karlaplanen som Friesens park och på samma gång uppfylde äfven högt ställda fordringar både ur naturskönhetens och ur kommunikationernas synpunkt.

Komitén har uppgjort särskilda förslag för utställningens anordnande vid hvart och ett af nyssnämnda tre ställen; och skulle utställningen upptaga i areal vid

<i>Karlaplanen</i>	178,000	kvadratmeter,
<i>Friesens park</i>	175,000	»
<i>Lejonslätten</i>	128,000	»

Kostnaderna för utställningen äro enligt de af komitén uppgjorda specialförslag beräknade att utgöra vid

Karlaplanen:

anläggningskostnad	kronor	1,685,000: —	
driftkostnad	»	600,000: —	2,285,000: —

Friesens park:

anläggningskostnad	»	1,645,500: —	
driftkostnad	»	600,000: —	2,245,500: —

Lejonslätten:

anläggningskostnad	»	2,056,281: —	
driftkostnad	»	600,000: —	2,656,281: —

I fråga om sättet, huru kostnaderna skulle betäckas, hafva komiterade lemnat följande redogörelse. Af de direkt från utställningen utgående inkomsterna vore inträdesavgifterna den förnämsta posten. Såsom komiterade redan förut framhållit, skulle en utställning, förlagd till Lejonslätten, kunna påräkna ett vida större antal besökande än en vid Karlaplanen eller Friesens park. Ett framläggande af en exakt siffra i detta fall vore alltid förenadt med vanskligheter, hvadan man endast på sannolikhetens väg kunde komma till något resultat. Såsom en

ledning härvid finge nämnas att 1888 års stora utställning i Köpenhamn haft en inkomst af i rundt tal 1,470,000 kronor af inträdesafgifter. Erinrade man sig nu att i Köpenhamn dylika allmänna utställningar sedan år 1866 hållits två gånger, medan vi här i Stockholm under samma tid icke haft någon, att således en hel generation vuxit upp i Sverige, som kunde antagas aldrig hafva sett någon dylik utställning, och vidare att densamma, att döma af de petitioner, som för Eders Kongl. Maj:t i underdånighet framlagts, blefve ett företag, kring hvilket hela nationen komme att samlas och hvaruti den kände sig intresserad, så syntes det icke innebära någon öfverdrift, om inkomstsiffran för inträdesafgifter, derest Lejonslätten blefve utställningsplats, sattes till 1,000,000 kronor. För Karlaplanen och Friesens park hafva komiterade ej vågat sätta denna siffra högre än till 700,000 kronor. Vidare skulle platshyrorna enligt en låg beräkningsgrund komma att gifva omkring 250,000 kronor. Härvid hade dock komitén i underdånighet anmält att det endast varit tvingande ekonomiska skäl, som föranlett komitén att i inkomstberäkningarna intaga denna post, och att komitén ansåge det synnerligen önskvärdt, om densamma antingen kunde helt och hållet eller delvis utgå eller åtminstone undanrödjas för utländska utställare, alldenstund det vore att befara att många industriidkare, som i alla händelser finge vidkännas dryga omkostnader för sitt deltagande i utställningen, skulle genom dylika afgifters påläggande afhållas derifrån. Öfriga hyror, katalogförsäljning m. m. torde gifva 125,000 kronor, försålda byggnader 75,000 kronor, hvarjemte inkomsten af en tombola, i hvilken penningar skulle utlottas till mindre belopp, med skyldighet för den vinnande att använda vinsten på inköp af utställningsföremål, beräknats till 30,000 kronor. Dessa poster skulle dermed gifva tillsammans 1,480,000 kronor. Att på annat sätt anskaffa blefve således 1,176,281 kronor. För Karlaplanen och Friesens park, der inkomsterna för såväl inträdesafgifter som hyror ej kunde sättas så höga, blefve motsvarande siffror vid Karlaplanen 1,118,000 kronor och vid Friesens park 1,090,500 kronor.

Till betäckande af bristen hade komitén tänkt sig dels ett statsanslag af minst 400,000 kronor, dels ock ett anslag af minst 300,000 kronor från Stockholms stad. Återstoden, beräknad om Lejonslätten valdes till utställningsplats till 476,281 kronor, syntes komitén lättast och lämpligast kunna anskaffas genom ett lotteri af beskaffenhet, Eders Kongl. Maj:t kunde finna skäligt att i nåder fastställa, hvarjemte till företagets ytterligare betryggande borde bildas en garantifond af minst 200,000 kronor, att i sista hand i mån af behof anlitas.

Då komiténs förslag af mig den 20 december 1894 i underdånighet anmälades, anbefalde Eders Kongl. Maj:t öfverståthållareembetet att skyndsamt infordra Stockholms stadsfullmäktiges underdåniga yttrande, huruvida Stockholms stad vore villig att, derest under år 1897 en allmän konst- och industriutställning komme att ega rum i hufvudstaden, till bestridande af kostnaderna för utställningen lemna ett tillskott af minst 300,000 kronor, samt att med berörda yttrande till Eders Kongl. Maj:t inkomma.

Till följd häraf har öfverståthållareembetet med underdånig skrifvelse den 18 nästlidne februari öfverlemnadt en till Eders Kongl. Maj:t stäld skrift, deruti stadsfullmäktige, jemlikt deras vid sammanträde den 1 i samma månad fattade beslut, hvilket, enligt hvad öfverståthållareembetet upplyst, icke blifvit öfverklagadt, förklarat att staden, under förutsättning att en allmän konst- och industriutställning komme att hållas i Stockholm senast år 1897 samt att statsmedel till belopp af minst 400,000 kronor blefve för ändamålet anslagna, vore villig att till bestridande af de kostnader för denna utställning, hvilka icke kunde täckas med nämnda statsmedel och andra påräknade inkomster, anvisa ett belopp af högst 300,000 kronor, att utgå med 150,000 kronor under året näst före det, då utställningen skulle hållas, och återstoden under utställningsåret, allt under vilkor och förbehåll att, om någon behållning på företaget skulle uppstå, denna skulle mellan staten och Stockholms stad fördelas i mån af hvarderas lemnade bidrag.

Betydelsen af industriutställningar i allmänhet och fördelen deraf särskildt för det land, der utställningen hålles, torde numera vara allmänt erkända. De invändningar, som stundom blifvit framställda angående nyttan af dylika utställningar, motsägas på det kraftigaste af erfarenheten och af det förhållande att nästan alla kulturländer tid efter annan anordnat dylika utställningar i större eller mindre omfattning. Efter pariserutställningen år 1878 har Sverige icke officiellt deltagit i någon allmän internationel industriutställning förutom den i Chicago år 1893, om ock på enskildes initiativ och i vissa fall med understöd af statsmedel vår industri varit i tillfälle att vid flera utställningar i utlandet framvisa prof på sin utveckling inom vissa grenar och vunnit berättigadt erkännande; men under denna tid hafva storartade verldsutställningar hållits, 1883 i Amsterdam, 1885 i Antwerpen, 1888 i Barcelona, 1889 i Paris och 1894 i Antwerpen, hvarjemte i London nästan årligen anordnats allmänna internationella utställningar.

Bland lokala industriutställningar af större omfattning må anföras utställningarne i Frankfurt am Main och Stuttgart 1881, i Budapest 1885 i Köpenhamn 1888, i Hamburg 1889 samt i Wien, Bremen och Edinburgh 1890. För närvarande förberedas storartade utställningar i Berlin och Bryssel 1896, och i Frankrike har man beslutat att vid en industriel verldsfest år 1900 inbjuda alla länder till täflan.

Deltagandet i utställningar i främmande länder är dock i allmänhet förenadt med alltför stora uppoffringar för att äfven den mindre industrien, annat än undantagsvis, skall finna med sin fördel förenligt att der uppträda, och nyttan deraf utom för särskilda näringar kan icke jemföras med de fördelar, en utställning inom landets egna gränser för med sig, helst då grannländerna deri taga del.

Enligt hvad inhemtas af de till Eders Kongl. Maj:t af yrkesidkare och andra för den svenska industriens utveckling nitälskande personer vid särskilda tillfällen ingifna framställningar om en allmän industriutställning i rikets hufvudstad, har intresset för att en utställning snart må derstädes komma till stånd år för år ökats. Då nu mer än ett fjerdedels århundrade förflutit, sedan 1866 års skandinaviska utställning i Stockholm egde rum, måste en ny sådan komma att blifva af särskildt stor betydelse, derför att under sagda tid ej allenast de industrigrenar, som å senaste utställningen voro representerade, i allmänhet högst väsentligt utvecklats, utan äfven helt och hållet nya industrigrenar tillkommit i olika riktningar såväl inom den egentliga fabriksindustriens område som ock inom handtverkeriet och konstslöjden. I sådant afseende anfördes af 1890 års utställningskomiterade följande siffror, utvisande antalet af fabriker och arbetare samt värdet af en del tillverkningar åren 1866 och 1887:

	1 8 6 6.			1 8 8 7.		
	Antal i rundt tal.			Antal i rundt tal.		
	Fabriker.	Arbetare.	Värde.	Fabriker.	Arbetare.	Värde.
Bomullsväfnadsfabriker.....	16	1,637	5,597,000	30	3,906	12,270,000
Linnegarns "	2	155	540,000	2	339	1,015,000
Mekan. ullgarns "	28	126	95,000	81	1,065	2,568,000
Pappersbruk	68	1,795	3,390,000	37	2,626	7,514,000
Litografiska fabriker.....	3	159	276,000	16	860	1,785,000
Tapetfabriker	21	181	279,000	11	164	745,000
Glasbruk	25	1,296	1,818,000	32	2,172	2,988,000
Porslinsbruk	2	572	1,043,000	2	1,354	2,267,000
Mekan. verkstäder.....	93	4,727	7,892,000	214	10,868	23,226,000
Mekan. snickerier.....	3	121	154,000	65	2,748	7,029,000
Kemisk tekn. fabriker	43	169	492,000	106	978	5,139,000

Till vidare upplysning om utvecklingen af våra industrier bör jag jemväl meddela följande uppgifter till jemförelse af förhållandena åren 1866, 1887 och 1892 i afseende å antalet af fabriker och vid dem anstälde arbetare samt värdet af tillverkningarne:

Fabriksklasser.	Å r 1866.			Å r 1887.			Å r 1892.		
	Antal		Tillverkningens värde i kronor.	Antal		Tillverkningens värde i kronor.	Antal		Tillverkningens värde i kronor.
	fabriker.	arbetare.		fabriker.	arbetare.		fabriker.	arbetare.	
Gjuterier, mekaniska verkstäder samt jern- och stålvarufabriker ¹⁾	107	4,823	7,983,000	346	13,810	28,252,000	511	22,318	47,701,000
Socketbruk	9	1,240	²⁾ 13,037,000	11	2,072	21,867,000	21	4,126	43,412,000
Väfverier	134	7,424	18,492,000	120	9,238	25,809,000	144	12,837	34,902,000
Garnspinnerier.....	50	3,244	14,300,000	107	5,739	14,880,000	139	6,553	17,591,000
Tobaksfabriker.....	105	2,481	6,329,000	96	2,935	10,296,000	89	3,268	11,671,000
Snickerifabriker (incl. möbel-).....	9	175	210,000	73	2,915	7,212,000	139	4,813	11,193,000
Pappersbruk.....	68	1,795	3,390,000	37	2,626	7,514,000	53	4,565	11,125,000
Kemisk-tekniska fabriker..	43	169	492,000	106	978	5,139,000	212	1,724	10,824,000
Tändsticksfabriker.....	14	1,415	859,000	31	4,887	7,483,000	31	5,771	8,680,000
Glasbruk.....	25	1,296	1,819,000	32	2,172	2,988,000	46	3,341	4,469,000
Porslinsfabriker.....	2	572	1,043,000	2	1,354	2,267,000	2	1,486	2,551,000
Lito- och kemigrafiska anstalter	3	159	277,000	16	860	1,785,000	19	1,087	1,688,000
Tapetfabriker.....	21	181	279,000	11	164	745,000	7	207	809,000
Andra fabriker.....	1,737	6,348	15,238,000	2,099	24,717	55,263,000	3,058	42,756	125,005,000
Samtl. redovisade fabriker ³⁾	2,327	31,322	83,748,000	3,087	74,467	191,500,000	4,471	114,852	331,621,000

Häraf framgår, hvilken omfattande utveckling storindustrien vunnit under tiden från och med år 1866 till och med år 1892. Men huru

¹⁾ För år 1892 ingå i gruppen »Gjuterier etc.» 94 industriella anläggningar, med tillsammans 3,194 arbetare och ett sammanlagdt tillverkningsvärde af omkr. 9,000,000 kr., hvilka förut redovisats i berättelsen om bergshandteringen.

²⁾ Oberäknadt värdet af råsockertillverkningen vid Landskrona hvitbetssockerbruk.

³⁾ Vid slutsiffrorna är att anmärka dels att för år 1892 redovisats flere fabriksklasser, som icke upptogs i 1866 års redogörelse (dessa klasser representera ett antal af 543 fabriker med tillsammans 6,929 arbetare och med ett tillverkningsvärde af 44,092,000 kr.), dels att, såsom af not 1 framgår, en del industriella verk öfverflyttats från Bergeberättelsen till Fabriksberättelsen, dels slutligen att fullständigare uppgifter förelegat år 1892 än år 1866 beträffande flera för båda åren redovisade fabriksklasser.

upplysande och för fosterlandsvännen glädjande dessa statistiska uppgifter än äro, torde man dock icke deraf kunna göra sig något fullt klart begrepp om industriens nuvarande ståndpunkt i landet, utan måste det för sådant ändamål vara högeligen önskvärdt att landets egna invånare blifva i tillfälle att taga kännedom om denna storartade utveckling genom att, så att säga, in natura erhålla en, så vidt möjligt, fullständig bild af vår industris nuvarande ställning; och därför bör en allmän utställning i Stockholm, utsträckt äfven till täfling för de närmaste grannländerna, blifva af största betydelse såväl för vår industri som för den stora allmänheten. För våra industriidkare blir det till stor nytta att vid en utställning inom landet finna samlade de erfarenheter och rön, som inom deras yrken äro gjorda, äfvensom att få sina egna tillverkningar kända i marknaden; för arbetarne måste det jemväl vara lärorikt att få se framstående tillverkningar inom de yrken, i hvilka de äro sysselsatta, och allmänheten, som dervid blir i tillfälle att erfara industriens utveckling, kommer allt mer att inse, att många artiklar, som förut hemtats från utlandet, kunna af lika god beskaffenhet och till lika billigt pris erhållas inom landets egna gränser.

Den af Eders Kongl. Maj:t tillsatta komité för utredning af frågan om de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillvägabringande af en dylik utställning, har, på sätt ofvan omförmälts, framlagt tre särskilda förslag till utställningens anordnande, alla dock förutsättande att utställningen skulle förläggas till hufvudstaden.

Af de utaf komitén uppgjorda beräkningar framgår att kostnaderna för utställningen enligt det ena eller andra förslaget, utöfver de med utställningen beräknade inkomsterna, uppgå till omkring 1,100,000 kronor. Deraf har, såsom jag redan nämnt, Stockholms stad åtagit sig att bidraga med 300,000 kronor, men derutöfver är af komitén ifrågasatt ett statsanslag af minst 400,000 kronor, äfvensom att återstoden skulle anskaffas genom ett lotteri af det slag, Eders Kongl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

I sistnämnda hänseende förekommer visserligen, att nådiga förordningen den 6 augusti 1881 innehåller förbud mot lotterier i allmänhet; men samma förordning förutsätter dock att undantag från förbudet må ega rum, då fråga är om välgörande ändamål eller understöd och uppmuntran af svenska konstnärer. Derjemte har Eders Kongl. Maj:t vid flera särskilda tillfällen, på derom gjorda underdåniga ansökningar, i öfverensstämmelse med Riksdagens i underdånig skrifvelse den 2 april 1890 derom gjorda framställning, medgifvit att, utan hinder af det i nämnda förordning stadgade förbud, konstslöjds- och industrilotterier

finge i åtskilliga af rikets städer inrättas. Med afseende å det ändamål, som nu är i fråga, eller att utöfver de belopp, som kunna af staten och Stockholms stad beviljas, bereda erforderliga medel för åstadkommande af ifrågasatt utställning, hvilken helt visst kommer att högst väsentligt tjena till utveckling af den inhemska industrien och konsten, synes mig det ifrågasatta lotteriet skäligen kunna tillståndas. I fråga om formen för ett dylikt lotteri, anser jag emellertid att, då den vinst, som derigenom skulle uttagas, måste blifva tillgänglig inom en jemförelsevis kort tid, det icke kan vara lämpligt att för ändamålet utgifves ett premieobligationslån eller så beskaffadt lotteri, som af teaterbyggnadskonsortiet i hufvudstaden åren 1889 och 1893 inrättats, utan jag håller för att det nu tilltänkta lotteriet bör anordnas såsom ett vanligt klasslotteri inom ett begränsadt belopp af en å två millioner kronor samt med vissa under kort tid, ej väsentligt öfverstigande tiden för utställningens fortvaro, bestämda dragningar, i hvilka såväl lotternas antal och pris som vinsternas antal och värde skulle bestämmas enligt därför närmare uppgjord och af Eders Kongl. Maj:t fastställd plan i syfte att, efter afdrag af omkostnaderna för lotteriet, en behållning kunde uppstå af det belopp, som afsetts att genom lotteriet erhållas.

Hvad angår det af komitén ifrågasatta statsanslaget, anser jag att, då det måste ligga i hela landets intresse att den föreslagna utställningen kommer till stånd, framställning bör göras hos Riksdagen om anvisande af åtminstone lika stort belopp som Stockholms stadsfullmäktige förklarat sig vilja till bestridande af kostnaderna för utställningen tillskjuta eller 300,000 kronor. Det belopp, som, utöfver hvad Riksdagen kan finna skäligen bevilja, bör af statsmedel anvisas, torde, enligt hvad jag har mig bekant, kunna bestridas från manufakturförlagslånefonden samt handels- och sjöfartsfonden, utan att andra viktiga ändamål, som med dessa fonder tillgodoses, derpå skulle blifva lidande. I likhet med komiten anser äfven jag att någon garanti bör söka anskaffas för betäckandet på enskild väg af tilläfventyrs uppkommande brist.

Under åberopande af hvad jag sålunda anfört, hemställer jag i underdånighet att Eders Kongl. Maj:t täcktes i nådig proposition föreslå Riksdagen

att, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897, på extra stat för år 1896 anvisa och ställa till Eders Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 300,000 kronor.

Hvad departementschefen sålunda hemställt och deri statsrådets öfriga ledamöter instämde tacktes Hans Maj:t Konungen i nåder gilla samt befalde att nådig proposition i ämnet skulle till Riksdagen aflåtas af innehåll bilaga till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

Sölve Berger.
